

Історія України 10 клас

Урок 14. Українська держава П. Скоропадського

Мета: визначити основні положення Брест-Литовського мирного договору, причини падіння Центральної Ради, схарактеризувати внутрішню та зовнішню політику П. Скоропадського та причини падіння гетьманського режиму в Україні; вдосконалити навички роботи з джерелами інформації, вміння з'ясовувати причинно-наслідкові зв'язки, робити висновки та узагальнення; сприяти національно-патріотичному вихованню учнів.

Основні поняття: «Брест-Литовський мирний договір», «Українська держава», «Директорія».

Обладнання: карта.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Очікувані результати

Після цього уроку учні зможуть:

- визначати хронологічну послідовність подій періоду визвольних змагань;
- показувати на карті місця основних подій періоду визвольних змагань та військові дії періоду громадянської війни;
- на основі аналізу різних джерел інформації:
  - а) визначати причинно-наслідкові зв'язки між подіями, явищами та процесами періоду визвольних змагань;
  - б) характеризувати внутрішню та зовнішню політику Української держави;
  - в) формулювати власні погляди та оцінки щодо значення Української держави;
  - г) описувати соціально-економічне становище, повсякденне життя, настрої населення та психологічний клімат у суспільстві за часів визвольних змагань;
  - д) складати політичні портрети видатних діячів Української революції.

I. Організаційний момент

II . Актуалізація опорних знань учнів

Обговорення питання

Коли та за яких обставин було встановлено радянську владу в Україні?

Метод «Мікрофон»

- **1-а група.** Чи згодні ви із твердженням, що більшовицька влада була встановлена в Україні шляхом жорстокого насильства?
- **2-а група.** Чи свідчили події кінця 1917 — початку 1918 рр. про те, що Українська революція зазнала поразки?
- **3-я група.** Якими були причини невдач Центральної Ради наприкінці 1917 — на початку 1918 рр.?

III . Мотивація навчальної діяльності

Учитель.

Установлення в Україні радянської влади відбувалося в умовах переговорів про мир, які 9 грудня 1917 р. з ініціативи більшовиків почалися між Росією і Німеччиною та її союзниками у Брест-Литовському. Ці переговори поставили Центральну Раду в складну ситуацію. Спочатку серед членів Ради переважала проантантівська орієнтація. Але надії на допомогу Антанти були ілюзорними. До того ж існувала реальна загроза окупації України арміями Німеччини та Австро-Угорщини. Ці держави зазіхали на українські землі і мали всі шанси дістати згоду на її окупацію у ході переговорів з делегацією Радянської Росії. За цих обставин уряд УНР звернувся до всіх воюючих і нейтральних держав з нотою, в якій заявив, що не визнає права Раднаркому Росії

виступати на переговорах від імені народів усієї Росії і буде вести переговори з Німеччиною та її союзниками цілком самостійно. Представники німецького командування вітали цю заяву і разом із союзниками Австро-Угорщиною, Болгарією і Туреччиною повідомили Центральній Раді, що чекають на її делегацію у Бресті-Литовському.

25 грудня делегація УНР у складі С. Голубовича, М. Левитського, М. Любинського, М. Полоза, О. Севрюка та С. Остапенка прибула до Брест-Литовська. Відкрився новий фронт боротьби за незалежність — дипломатичний.

IV. Сприйняття та усвідомлення навчального матеріалу

Мирний договір у Брест-Литовську

Учитель.

Отже, зазнавши поразки, Центральна Рада спробувала взяти реванш у зовнішньополітичній сфері.

28 грудня 1917 р. розпочалося перше пленарне засідання мирної конференції у Брест-Литовську, на якому міністр закордонних справ Австро-Угорщини граф О. Чернін від імені союзних держав визнав повноправним учасником переговорів присутню делегацію України.

Під час переговорів українська делегація мала обстоювати програму-максимум (включення до складу УНР усіх західноукраїнських земель — Східної Галичини, Закарпаття, Буковини, Підляшшя та Холмщини), а за несприятливих умов програму-мінімум (виокремлення західноукраїнських земель у коронний край з широкими автономними правами).

30 грудня 1917 р. у складі російської делегації участь у переговорах почав брати радянський уряд України, який тоді був на піднесенні і щоденно суттєво розширював територію свого впливу в Україні. Проте навіть за таких несприятливих обставин молода українська дипломатія зуміла зіграти на міждержавних суперечностях і уклала вигідну угоду. Оцінюючи результати Брестсько-Литовського переговорного процесу, член уряду, міністр УНР

М. Ткаченко зазначав: «Умовами згоди досягнуто з нашого боку найбільшого, чого тільки можна було досягти». Справа в тому, що мирний договір між УНР і країнами німецького блоку було підписано 26 січня 1918 року, тобто саме того дня, коли війська М. Муравйова захопили Київ.

Учитель.

Таким чином, Брест-Литовський мирний договір мав велике значення.

Війна між Україною і державами німецько-австрійського блоку припинилася. Німеччина і Австро-Угорщина, ставши союзниками УНР, зобов'язалися допомогти їй відновити контроль над усією територією держави. Зі свого боку, уряд УНР узяв зобов'язання поставити до Німеччини й Австро-Угорщини 60 млн пудів хліба, 2 млн 750 тис. пудів худоби у живій вазі, багато картоплі, цукру, сала, іншої сільськогосподарської продукції.

У свою чергу, Німеччина й Австро-Угорщина пообіцяли надати Україні сільськогосподарські машини, вугілля, сіль та інші дефіцитні на території УНР товари. Брестський договір був значним успіхом молоді української дипломатії. Він поклав початок міжнародно-правовому визнанню України як незалежної держави.

Брестський договір визначив долю й радянської влади в Україні. 18 лютого розпочався загальний наступ німецько-австрійських військ на Східному фронті від Балтійського моря до Чорного. На території України ці війська наступали як союзні Центральній Раді.

3 березня 1918 р. було укладено Брестський мир між РСФРР і Німеччиною та союзниками. Росія зобов'язувалася визнати угоду між Центральною Радою і Німеччиною та зі свого боку підписати мирний договір з УНР. Одним з пунктів договору між Росією і Німеччиною передбачав: «Росія укладає негайно мир з УНР. Україна і Фінляндія негайно звільняються від російських військ і

Червоної гвардії».

Вступ військ Німеччини та Австро-Угорщини на територію УНР . Гетьманський переворот

Учитель.

18 лютого 1918 р. німці розпочали широкомасштабний наступ. Під тиском 450-тисячної армії німецького блоку більшовики втрачали позицію за позицією і вже на початку березня були змушені залишити Київ. До травня німецько-австрійське військо зайняло майже всю Україну і Крим. Проте для Центральної Ради це була піррова перемога. Військо УНР того часу, за німецькими даними, налічувало лише «дві тисячі колишніх солдатів і офіцерів, безробітних і авантюристів» і тому не могло контролювати ситуацію у всій Україні. Через це фактично було встановлено окупаційний режим (німці безконтрольно хазяйнували в окремих галузях господарства; видавали власні нормативні акти, що мали чинність в Україні, тощо).

Деякий час після ліквідації радянської влади в Україні зберігалася республіканська форма правління: усі державні акти підписувалися від імені УНР . Але її авторитет серед населення України знижувався. Рада виявилася неспроможною забезпечити вивезення до Німеччини продовольства. За такої ситуації кайзерівські чиновники, всупереч обіцянкам, почали дедалі активніше втручатися у внутрішні справи УНР.

Поступово склалися передумови для усунення Центральної Ради з політичної арени. Відбулося зближення німецької воєнної адміністрації та колишнього царського генерала П. Скоропадського. Невдовзі саме на нього німецька сторона зробила ставку.

29 квітня 1918 р. засідала Центральна Рада. Останнім рішенням Ради було прийняття демократичної конституції УНР і обрання Президентом України М. Грушевського.

Того ж дня на Всеукраїнському з'їзді землевласників, який зібрав 6 432 делегати, було вирішено встановити монархічну форму державного правління і проголосити гетьманат. Гетьманом України було обрано одного з найбільш відомих організаторів військових частин генерала Павла Скоропадського, нащадка славетного гетьманського роду. Серед перших рішень гетьмана було проголошення Української держави замість УНР .

Завдання

1. Поясніть походження вислову «піррова перемога». Чи згодні ви із думкою про те, що повернення Центральної Ради в Україну стало «пірровою перемогою» над більшовиками?
2. Чому навесні 1918 р. склалися передумови усунення Центральної Ради від влади?

П. Скоропадський. Внутрішня та зовнішня політика Української Держави і ставлення до неї в суспільстві

Повідомлення учня «Прихід до влади П. П. Скоропадського».

Завдання

1. Якою була соціальна база, на яку спирався гетьман П. Скоропадський?
2. Чому саме ці сили підтримували гетьмана?

Робота з документом

Із «Грамоти до всього українського народу» П. Скоропадського. 29 квітня 1918 р.
«Громадяни України!

Всім Вам, козаки та громадяни України, відомі події останнього часу, коли джерелом лилася кров кращих синів України і знову і знову відроджена Українська держава стояла коло краю загибелі. Спаслась вона завдяки могутньому підтриманню центральних держав, які, вірні своєму слову, продовжують і по цей час боротись за цілість і спокій України.

При такій піддержці у всіх зародилась надія, що почнеться відбудування порядку в Державі й економічне життя України увійде, врешті, в нормальне русло. Але ці надії не справдились. КолишнєУкраїнське Правительство не здійснило державного будування України, позаяк було

зовсім не здатне до цього. Бешкети і анархія продовжуються на Україні, економічна розруха і безробітниця збільшуються і розповсюджуються з кожним днем, і врешті для багатющої колись-то України встає грізна мара голоду».

Завдання

Як П. Скоропадський обґрунтовує необхідність гетьманського перевороту?

Учитель.

Як вже було зазначено, 29 квітня 1918 р. стався державний переворот. Прихильники гетьмана захопили майже всі державні установи. Переворот відбувся майже безкровно, мирно.

Це свідчить про те, що населенню України набридла вже анархія. Люди були зацікавлені в наведенні порядку, забезпеченні стабільності в економіці й суспільному житті. Внаслідок перевороту Центральна Рада була розпущена і в українських землях виникло нове державне утворення — гетьманат «Українська держава».

Завдання

1. Як ви вважаєте, чому гетьманський переворот було проведено мирним шляхом?
2. Прокоментуйте ілюстрацію «Молитва на Софійському майдані». Чому значна частина населення України підтримала Скоропадського?

Учитель.

У день перевороту 29 квітня гетьман звернувся до українського народу з «Грамотою до всього українського народу», а також видав Закони «Про тимчасовий державний устрій України». Ці два документи стали правовою базою для створення Української держави.

Робота з документом

Із «Грамоти до всього українського народу» П. Скоропадського. 29 квітня 1918 р.

«...То сею грамотою я оголошую себе Гетьманом всієї України.

...Створити здібний до державної праці сильний уряд; відбудувати армію та адміністративний апарат, яких у той час фактично не існувало, і за їх поміччю відбудувати порядок, опертий на право; провести необхідні політичні і соціальні реформи. Політичну реформу я уявляю собі так: ні диктатура вищого класу, ні диктатура пролетаріату, а рівномірنا участь усіх класів суспільства в політичному житті краю. Соціальні реформи я хотів провести в напрямі збільшення числа самостійних господарств коштом зменшення обширу найбільших маєтків».

Завдання

На яких засадах гетьман обіцяв побудувати Українську державу?

Учитель.

Відповідно до цієї грамоти Центральна Рада, уряд УНР та їхнє законодавство скасовувалися. Проте всі урядовці мали продовжувати роботу. Гетьман брав на себе зобов'язання «забезпечити населенню спокій, закон і можливість творчої праці». У Законах «Про тимчасовий державний устрій» є розділ «Про Гетьманську владу», де визначаються повноваження Скоропадського.

Робота з таблицею

Повноваження гетьмана

- Влада управління в межах всієї Української держави належить виключно Гетьману.
- Гетьман стверджує закони, і без його санкції жодний закон не може мати сили.
- До прав Гетьмана належать:
  - призначення голови уряду;
  - затвердження за поданням голови Ради Міністрів та членів її Кабінету;
  - скасування Кабінету Міністрів у повному його складі;
  - призначення на посади і звільнення інших урядових осіб у разі,
  - коли для останніх не встановлено законом іншого порядку;

- вище керівництво зносинами Української держави;
- право вважатися верховним воєводою української армії і флоту;
- оголошення окремих районів на військовому, осадному або виключному становищі.
- Усі накази і розпорядження гетьмана повинні були закріплюватися головою уряду або відповідним міністром

Завдання

1. Які повноваження отримував гетьман?
2. Якою державою за формою правління ставала Україна?

Учитель.

Символом гетьманської влади став старовинний козацький герб «козак з мушкетом». 17 травня гетьман затвердив тризуб атрибутом військового одягу. Державна печатка була виконана Г. Нарбутом і поєднувала «козака з мушкетом» і тризуб.

Було затверджено також і новий опис прапора Української держави. Ним стало полотнище з синьої та жовтої горизонтальних смуг. Проте було змінено порядок розташування смуг (до Скоропадського синя смуга містилася знизу, жовта — угорі).

Робота з ілюстраціями

Учні працюють з ілюстраціями і виконують завдання.

- Тризуб як атрибут військового одягу.
- Герб Української держави.
- Прапор Української держави.

Завдання

Про що свідчила символіка Української держави П. Скоропадського?

Робота з історичними текстами

Учні діляться на групи, опрацьовують історичні тексти і виконують завдання.

1-а група

Формування органів влади

Гетьманський уряд був сформований на професійній основі. До нього Скоропадський намагався включити фахівців, які добре знали свою справу і готові були служити Україні. До уряду увійшли відомі українські діячі, такі як Д. Дорошенко (міністр закордонних справ), М. Василенко (міністр освіти), М. Чубинський (міністр юстиції), І. Кістяківський (державний секретар). Головою уряду було призначено полтавського поміщика, вихідця із старовинного козацького роду Федора Лизогуба. На думку Н. Полонської-Василенко, в уряді «не було соціалістів, але були солідні українські діячі з цілої України, що брали участь в українському житті як земські діячі, професори, правники, громадські працівники».

10 травня 1918 р. Скоропадський та його міністри видали заяву — декларацію уряду про характер, завдання і методи його діяльності. Вони полягали у здійсненні ідей незалежної і вільної України в історичній та національній державній формі, проведенні соціально-економічних реформ, розвитку української культури.

За 230 днів гетьманського режиму в Українській державі було прийнято понад 300 законопроектів. Восени 1918 р. було прийнято закон про правила проведення виборів до національних земств і міських дум в Українській державі. Активне виборче право надавалось особам усіх національностей і віросповідань, але лише з 25 років, якщо вони на 1 липня 1918 р. проживали в повіті не менше одного року, мають постійну оселю або ж володіють будь-яким майном.

Обмеження встановлювалися для жінок. До виборів допускалися лише ті, хто володів протягом річного терміну майном, що обкладалося земським збором.

У липні 1918 р. Рада міністрів ухвалила закон про судові палати та апеляційні суди. Згідно із

законопроектом в Українській державі діяло три судові палати: Київська, Одеська, Харківська. Було проведено реформування Генерального суду. Замість цієї установи утворено Державний сенат, який складався з адміністративного генерального суду, цивільного і генерального суду та Загального зібрання сенату. Його президентом призначено М. Василенка. Діяли також військові суди. Вони розглядали справи тих, хто звинувачувався у збройному опорі владі, у нападі на військо-вослужбовців під час виконання ними своїх службових обов'язків.

Завдання

На яких принципах здійснювалося формування органів державної влади в державі П. Скоропадського?

2-а група

Економічні перетворення

Гетьману та його уряду необхідно було розв'язати цілий ряд економічних завдань, серед яких головне місце посідало аграрне питання. Це питання було конкретизоване в грамоті «До всього українського народу» та в «Законах про тимчасовий державний устрій України». Основою земельної реформи мало стати відновлення приватної власності на землю і створення в Україні верств селянства, забезпечених землею, щоб якнайбільше підвищити її продуктивність. Основними положеннями майбутнього земельного законодавства були такі:

- серед селян гетьман вбачав дві категорії: великих і середніх землевласників (ті, хто мав понад 5 десятин землі) та дрібних (менше 5 десятин);
- землеволодіння в державі обмежувалося. Найбільшою земельною ділянкою у володінні однієї особи або сім'ї була ділянка площею 25 десятин землі. Землі, що були куплені понад норму, переходили у власність держави;
- це правило не поширювалося на землі цукрових заводів площею до 3 тис. десятин, окремі культурні і дослідні господарства та маєтки поміщиків до 200 десятин землі. Таким чином, в Україні з'являлась велика земельна власність.

Утворювались нові органи влади — тимчасові земельні комісії, які повинні були повернути колишнім землевласникам їхні господарства, допомогти у підрахунку витрат, примусити селян повернути поміщикам майно, відшкодувати поміщикам збитки за самовільно захоплені землі. Під тиском командування окупаційних військ та великих землевласників Скоропадський затвердив ряд земельних законів, що мали антиселянський характер. Влітку 1918 р. гетьман підписав закони про примусове використання тяглової сили та інвентаря для державних перевезень, про обов'язкову передачу врожаю 1918 р. у розпорядження держави. У тих, хто намагався ухилитися від здавання хліба, він реквізувався за цінами, нижчими від встановлених на 30 %, а хто приховував — на 50 %.

Також гетьман дав згоду на вивезення з України значної кількості продовольства та сировини. За німецькими даними, з України у вересня–жовтня 1918 р. до Німеччини та її союзників було відправлено близько 2 млн пудів цукру, 9 132 вагони зерна, 105 тис. голів худоби, 96 тис. коней, вивезено велику кількість різноманітної сировини. Значно погіршилися умови життя і праці робітників.

Власники підприємств, окупаційна влада та гетьманська адміністрація збільшували тривалість робочого дня до 12 годин, карали робітників за участь у страйках.

Гетьман та його уряд намагалися розв'язати складні проблеми в галузі фінансів та грошового обігу, бо на українських землях, крім царських банкнот, в обігу перебували «керенки», карбованці УНР, марки, крони. Гетьманом було створено Фінансову раду, яка розпочала підготовку грошової реформи, що передбачала запровадження нової української валюти — гривні.

Отже, за часів Української держави відбулося певне економічне піднесення. Цьому сприяли відновлення приватної власності, підтримка гетьманом вільного підприємництва, широкий збут товарів за кордон. Були засновані нові акціонерні компанії, відроджені промислові підприємства та

біржі. Відновився залізничний рух, ремонтувалися локомотиви, залізниці, мости, було реорганізовано і зміцнено державний флот. За словами одного з мешканців столиці України, «відносний добробут Києва за гетьманських часів різко контрастував зі швидким зубожінням Петрограда і Москви. На півночі вже починався голод, який був нам ще зовсім не знайомий...» Після «московського пекла» Київ здавався людям своєрідним Ельдорадо.

Завдання

Проаналізуйте сильні та слабкі сторони економічних реформ Скоропадського.

3-я група

Військова реформа

20 травня 1918 р. був призначений військовий міністр генерал Рогоза. Уже в червні розпочалося впровадження в життя плану формування регулярної української армії. Вона мала складатися з 8 армійських корпусів, загальною чисельністю 300 тис. чол. Гетьман затвердив структуру та командування військових корпусів.

Нові військові частини створювалися через реорганізацію вже існуючих та на базі військових частин Румунського та Південно-Західного фронтів. Планувалося, що в армії будуть різні роди військ: кавалерійські дивізії, ескадрильї, залізничні частини та ін. Формувати армію Скоропадський планував на класовій основі. Її ядро мав становити козацький стан, бо саме козаччина, на думку гетьмана, уособлює цвіт української нації. 16 жовтня 1918 р. своїм універсалом гетьман відродив козацтво у всіх місцях його історичного існування. У документі наголошувалось, що відродження козацтва ставить на меті відновити славетне минуле України, забезпечити державність краю, виховувати підростаюче та майбутнє покоління. Через 2 тижні козацькі лави налічували майже 50 тис. козацьких родин. Проте здійснити цей план гетьману не вдалося, бо заможні селяни віддавали перевагу загонам для боротьби з повстанським рухом, ніж регулярному війську.

11 листопада 1918 р. завершилося формування українського Чорноморського флоту. Він складався з 3 бригад лінійних кораблів, 1 бригади крейсерів, 3 бригад гідрокрейсерів, дивізії міноносців, 22 підводних човнів. Цей процес був перерваний інтервенцією флоту Антанти, який у листопаді 1918 р. окупував Севастополь, Новоросійськ, Одесу, Миколаїв, Херсон, захопивши усі кораблі.

Отже, гетьманський уряд доклав чимало зусиль для створення регулярної армії і флоту, але втілити план не вдалося. Загальна чисельність збройних формувань не досягала 65 тис. чол.

Завдання

1. Які кроки були зроблені щодо формування української армії?
2. Чому, на ваш погляд, була здійснена спроба відродження українського козацтва?

4-а група

Національно-культурна політика

Найбільших успіхів Скоропадський досяг у сфері національно-культурної політики, бо тут він мав певну свободу дій. Метою гетьмана було створення умов для національно-культурного відродження України.

Гетьман намагався за короткий строк націоналізувати державний апарат, все діловодство вести державною мовою. В усіх установах і частинах організував курси українознавства. Проводилась також українізація загальноосвітньої школи. Поряд з російськими школами та гімназіями відкривались українські. У травні 1918 р. було засновано близько 50 нових українських шкіл, а в серпні ухвалено закон «Про обов'язкове вивчення української мови та літератури, а також історії та географії України в усіх середніх школах».

Восени 1918 р. в Україні налічувалося 150 українізованих гімназій, а для незаможних учнів цих гімназій затверджувалось 350 іменних стипендій — імені Г. Сковороди, Т. Шевченка, І. Франка та інших письменників та діячів культури.

Із 1 липня 1918 р. Київський український народний університет перетворювався на Київський державний український університет у складі 4-х факультетів: історико-філологічного, фізико-математичного, правничого і медичного. Мовою викладання визнавалась українська, а читання лекцій російською мовою дозволялось міністром освіти лише в окремих випадках на прохання факультетів. З викладацького складу виключались всі особи, що не мали ступенів доктора, магістра чи кандидата наук.

Водночас 22 жовтня у Кам'янці-Подільському розпочав свою роботу ще один український державний університет, що включав історико-філологічний та фізико-математичний факультети. У Київському, Харківському, Одеському російськомовних університетах відкривався комплекс українознавчих кафедр: української мови, літератури, історії, права.

У липні–вересні на чолі з академіком Вернадським була створена комісія з питань заснування Української Академії наук, а вже 14 листопада 1918 року Скоропадський ухвалив закон «Про заснування Української Академії наук». Первісний склад УАН з 12 академіків призначив сам гетьман. До нього увійшли: Д. І. Багалій, А. Ю. Кримський, М. І. Петров, М. Ф. Кащенко та ін. Президентом УАН було обрано В. І. Вернадського.

Гетьман виділяв кошти на організацію великих культурних закладів. У серпні 1918 р. було започатковано Національну бібліотеку України, в якій збиралися всі пам'ятки духовного життя українського народу — як рукописні, так і друковані. Засновувався Національний архів України, Національна галерея мистецтв, Український історичний музей, Український національний театр, «Молодий театр».

У травні 1918 р. було створено Державне видавництво. Головним завданням нової установи було поширення серед народу добрих українських книжок, а також іншої друкованої продукції. З будь-якої літератури були зняті усілякі митні збори.

Гетьман Скоропадський сподівався на підтримку церкви і тому від самого початку шукав союзу з нею. Уже 29 квітня в день перевороту у «Законі про тимчасовий державний устрій України» зазначалось, що «первенствующа в Українській державі є віра християнська, православна», але уточнювалось, що мешканці України, що не сповідують православ'я, мають право вільно відправляти богослужіння за своїм обрядом.

Завдання

Чому П. Скоропадський значну увагу приділяв національно-культурному розвитку України?

5-а група

Зовнішня політика

Активну політику проводив гетьман Скоропадський на міжнародній арені. Створене міністерство закордонних справ очолив Д. Дорошенко — відомий історик. Під його керівництвом було визначено три напрямки зовнішньої політики Української держави:

1. Встановлення дружніх відносин з країнами Четвертного союзу — Німеччиною, Австро-Угорщиною, Болгарією, Туреччиною.
2. Розв'язання спірних територіальних проблем з сусідніми державами.
3. Встановлення дипломатичних відносин з нейтральними державами.

Виконання цих напрямків політики мало забезпечити мир і захистити суверенітет України.

Головним напрямом зовнішньої політики були відносини з країнами Четвертного союзу, бо на території України перебувало окупаційне військо Німеччини та Австро-Угорщини і це впливало на внутрішню і зовнішню політику.

2 червня 1918 р. Німеччина офіційно визнала Українську державу. Її визнали також Австро-Угорщина, Болгарія, Туреччина. Гетьманат намагався також вирішити на свою користь Бессарабське питання, Кримське питання, приєднати до України Холмщину, Підляшшя. Для Гетьманату надзвичайно важливої ваги набували відносини з більшовицькою Росією. Росія прагнула включити українські землі до свого складу.

У результаті переговорів 12 червня 1918 р. було підписано договір, за яким Росія визнавала незалежність Української держави. Припинялися військові дії між обома державами, відбувався обмін консульськими представниками. Розглядалося питання і про кордони. Лінія кордону відступала від української етнографічної межі на 125–200 верств на користь Росії. Гетьманський уряд налагодив добрі відносини з державами, що утворилися на території колишньої Російської імперії — Грузією, Доном, Кримом, Кубанню, Литвою, Фінляндією.

Чимало зробила українська дипломатія для визнання України на міжнародній арені. Українська держава мали представництва в 25 країнах світу (Німеччина, Австро-Угорщина, Болгарія, Туреччина, Фінляндія, Польща та ін.).

Завдання

Проаналізуйте зовнішньополітичну діяльність Скоропадського? У чому полягло її значення?

Учитель.

11 листопада 1918 року Німеччина підписала Комп'єнське перемир'я, що означало закінчення війни та її прогаш.

Тому Скоропадський терміново почав шукати контакти з Англією і Францією. Але країни Антанти намагались відродити «єдину і неподільну Росію». Тож 14 листопада гетьман видав грамоту про федерацію України з Росією. Це було вимушеним кроком. Попередня орієнтація на Четвертий союз загрожувала втратою державності, бо саме в цей час на кордоні з Україною зосереджувалися війська більшовицької Росії, що загрожували війною Україні. Грамоту Скоропадського можна вважати політичною декларацією. Обнародування грамоти призвело до активізації українських національних сил.

Завдання

Поміркуйте, чому внутрішньополітична ситуація в Українській державі ускладнилася восени 1918 р.

Анулювання Брестського миру і наступ військ РСФРР на Україну

Учитель.

Восени 1918 р. покотилася хвиля робітничих страйків. У середині липня 1918 р. розпочався загальноукраїнський страйк залізничників, у якому взяло участь понад 2000 тис. чол. Селянська боротьба в Україні набрала широкого розмаху влітку 1918 р. у Звенигородському і Таращанському повітах на Київщині, коли повстання охопило десятки тисяч селян. Активна повстанська боротьба розгорнулася на Чернігівщині. Керував повстанням штаб на чолі з полковником М.Кропив'янським. У повстанні на Чернігівщині, як і на Київщині, брали активну участь представники різних соціалістичних партій, у т. ч. більшовики.

Перші збройні напади під керівництвом Н. Махна на представників гетьманської влади, військові загоны і місцевих поміщиків відбулися у вересні 1918 р. А в ніч на 16 жовтня повстанці захопили Гуляйполе. Це був перший успіх махновців, який підвищив їхній авторитет серед селянства. У листопаді 1918 р. махновці стали помітною військовою силою, на яку гетьманські власті й німецьке командування змушені були серйозно зважати.

За умов кризи гетьманського режиму, що особливо загострилась восени 1918 р., в Україні активізувалися ті політичні партії і групи, які виступали за відновлення Української Народної Республіки й усунення від влади консервативних елементів. Ще у серпні 1918 р. у Києві було створено Український національний союз (УНС). Союз перебував в опозиції до гетьманського режиму та його союзників в Україні.

У ніч з 13 на 14 листопада на засіданні УНС для керівництва збройною боротьбою з гетьманом була утворена Директорія УНР, до складу якої ввійшли В. Винниченко, С. Петлюра, Ф. Швець, О. Андріївський, А. Макарєнко. Незадовго до засідання УНС й обрання Директорії С. Петлюра виїхав до Білої Церкви, де оголосив себе отаманом республіканських військ. 15 листопада у зверненні до

населення України Директорія закликала до збройної боротьби з гетьманом, пообіцявши при цьому демократичні свободи, 8-годинний робочий день, передачу поміщицьких земель селянам. 17 листопада Директорія підписала угоду з представниками окупаційних військ про їх нейтралітет у подіях. Директорії вдалося завоювати масову підтримку селянства, яке стихійно піднімалося на антигетьманську боротьбу. На її бік перейшла частина гетьманських військ. Під селом Мотовилівкою 18 листопада гетьманські війська, значну частину яких становили російські офіцерські дружини, були вщент розбиті. Через три тижні становище гетьмана стало безнадійним. 14 грудня Скоропадський зрікся влади. У телеграмі на ім'я міського голови говорилося: «Я гетман всея України, в течение 7,5 месяцев все свои силы клал для того, чтобы вывести страну из того тяжелого положения, в котором она находится. Бог не дал мне сил справиться с этой задачей. Ныне в силу сложившихся условий, руководствуясь исключительно благами Украины, от власти отказываюсь». Рада міністрів передала владу Директорії. 18 грудня 1918 р. Директорія УНР вступила до Києва.

V. Узагальнення та систематизація знань

Метод «Дерево рішень»

Дайте оцінку Українській державі П. Скоропадського.

Історичне значення Української держави

- Українська держава була найтривалішою і найміцнішою формою існування самостійної України періоду визвольних змагань 1917–1921 рр.
- Україна впевнено вийшла на міжнародну арену, встановивши дипломатичні відносини з 25 країнами.
- Активізувалося економічне життя, стабільними стали українські гроші.
- Великі зрушення сталися в національно-культурній сфері.
- Почалося створення української армії, запроваджено прокурорський нагляд за діями німецьких та австро-угорських військових судів на українських землях

Метод «Прес»

Історик О. Мироненко називає Скоропадського «політичним перевертнем», мотивуючи це так: коли Україна була під Росією, Скоропадський ставав росіянином, коли під німцями — німцем, якби під Туреччиною, то вбачав би себе турком, а під Китаєм — китайцем. І. Усенко зазначає, що політичні погляди Скоропадського пройшли довгий шлях еволюції: від проросійсько-монархічних до переосмислення життєвих орієнтирів, зближення з національним рухом, спроби відшукати своє місце в ньому і прислужитися Україні — спочатку як військовий, потім як керівник держави. Він щирий патріот України. Яку б оцінку діяльності Скоропадському дали ви? Хто він був «щирим українцем» чи «політичним перевертнем»?

VI. Домашнє завдання

1. Опрацювати відповідний матеріал підручника.
2. Скласти історичний портрет П. Скоропадського.